บทที่ 1
ประวัติความเป็นมาของวิชาจิตวิทยา

จากหลักฐานอ้างอิงทางด้านมานุษยวิทยาเชื่อกันว่า มนุษย์คนแรกของโลกได้ก่อกำเนิดขึ้นมาช้านานแล้ว นั่นคือประมาณหนึ่งล้านปี โดยได้วิวัฒนาการขึ้นมาจากสัตว์ชั้นต่ำตั้งแต่สัตว์เซลล์จนขึ้นมาถึงสัตว์ชั้นสูง จนกลายสภาพเป็นมนุษย์อย่างเรา หรือเรียกกันว่ามนุษย์สมัยใหม่ (Modern Man) บุคคลผู้คิดค้นทฤษฎีวิวัฒนาการ หรือทฤษฎีที่ว่าด้วยอาการค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงผิดแผกไปตามยุคตามสมัย และเพื่อการสืบดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่สูญพันธุ์ไปเสีย คือ นักปราชญ์ชื่อ ชาลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ประกอบกับการศึกษาค้นคว้าสมัยใหม่สนับสนุนให้เห็นว่าทฤษฎีวิวัฒนาการนั้นเป็นความจริงยิ่งขึ้นทุกที ก่อนสมัยของ ชาลส์ ดาร์วิน นั้นความคิดในเรื่องกำเนิดของมนุษย์ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ บางกลุ่มก็เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ด้วยการสร้างอาดัมและอีวาขึ้นมา บางกลุ่มก็กล่าวว่าเกิดจากวัตถุต่าง ๆ มารวมตัวกันเข้า

เมื่อมนุษย์เริ่มกำเนิดขึ้นมาแล้ว ได้มีการสืบพันธุ์ขยายวงจรกว้างออกไป มีการเปลี่ยนแปลงวิถีทางของการดำรงชีวิตตามความเหมาะสม เกิดมีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนการประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เราเรียกรวม ๆ ว่า วัฒนธรรม วัฒนธรรมของมนุษย์เริ่มเจริญขึ้นจากสังคมกลุ่มเล็ก ๆ ขยายเป็นสังคมกลุ่มใหญ่ จากสังคมง่าย ๆ กลายเป็นสังคมที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน มีการค้นคิดเครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งอื่น ๆ เกิดขึ้นตามมามากมาย

ก่อนสมัยของ ชาลส์ ดาร์วิน นักวิทยาศาสตร์และนักปราชญ์ทั้งหลายพากันเชื่อว่ามนุษย์เรามีผู้สร้างขึ้นมาและยังคงยึดถือกันอยู่ในปัจจุบัน แต่ยังตกลงความเห็นพ้องกันไม่ได้ว่าพระเจ้าสร้างอะไรขึ้นมา อะไรที่เป็นตัวเกิดของมนุษย์ จึงมีนักปราชญ์หลายท่านเสนอความคิดและหาทางพิสูจน์ว่า วิญญาณ คือตัวการสำคัญของชีวิต วิญญาณเป็นสิ่งอมตะและวิญญาณเป็นตัวที่มีอิทธิพลเหนือร่างกายมนุษย์ วิญญาณจะเป็นผู้สั่ง และร่างกายจะเป็นผู้กระทำ จึงทำให้การศึกษาเรื่องวิญญาณกลับเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง จึงเป็นยุคที่ก่อให้เกิดจิตวิทยาขึ้น

จิตวิทยาเป็นคำที่มาจากภาษากรีก คือ Psyche ซึ่งแปลว่าจิตใจ (The Mind) และ Logos ซึ่งแปลว่า การศึกษาวิชา (Study of)

จิตวิทยาก็เป็นเสมือนวิทยาการแขนงอื่น ๆ มีวิวัฒนาการขึ้นมาเป็นลำดับจากจุดเดิม คือการศึกษาถึงเรื่องวิญญาณและเรื่องที่เกี่ยวข้อง มาเป็นวิชาแนวใหม่ จากสาขาปรัชญามาเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่ง และยังคงมีการเปลี่ยนแปลงอีกต่อไปในอนาคต

จิตวิทยาสมัยใหม่ (Modern Psychology) แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้คือ

1. Philosophical Period เป็นระยะที่เกี่ยวกับแนวความคิดพื้นฐานทางด้านวิชาปรัชญา นักปรัชญาที่สำคัญของยุคนี้นับตั้งแต่ เดสคาร์ท (Descarts) ในปี 1650 มาจนถึงเฟชเนอร์ (Fechner) ปี 1860 คำถามที่เป็นสาระสำคัญของยุคนี้คือ "อะไรคือธรรมชาติของจิต" จัดว่าเป็นคำถามที่ยึดหลักปรัชญาเป็นแกนสำคัญ ดังนั้นระยะแรกจึงจัดได้ว่าเป็นยุคของวิชาปรัชญา

2. Institutional Period เป็นระยะที่เริ่มมีการจัดตั้งสถาบันขึ้นแล้วและมีการทดลองด้านจิตวิทยาเกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นพัฒนาการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง เริ่มตั้งแต่สมัยของ วิลเฮม วุ้นดท์ (Wilhelm Wundt) ในปี 1874 มาจนถึงสมัยของ แมค ดูกัล Mc Dougall) ในปี 1923

วุ้นดท์ ได้สร้างห้องปฏิบัติการทดลองทางจิตวิทยาขึ้นที่มหาวิทยาลัยไลป์ซิก (Leipzig University) ในประเทศเยอรมัน ในปี 1879

3. Specific and Factual Period เป็นระยะที่เริ่มตั้งแต่ ปี 1930 เป็นต้นมา ปัญหาที่ศึกษาทางด้านจิตวิทยาจะอยู่ในลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจง และมีความเที่ยงแท้มากขึ้น ตลอดจนมีการแตกแขนงของวิชาจิตวิทยาเป็นแขนงย่อย ๆ เพิ่มขึ้น ระยะนี้อาจนับได้ตั้งแต่สมัยของ โทลแมน (Tolman) เริ่มตั้งแต่ปี 1932 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ถ้าจะกล่าวในเชิงของวิวัฒนาการ จิตวิทยาก็อาจจัดแบ่งประวัติความเป็นมาได้ 4 ระยะ ที่สำคัญดังนี้คือ

Figure 11.6
Gustav Fechner. [Historical Pictures Service. Chicago]

ภาพ กุสตาฟ เฟชเนอร์

1. จิตวิทยาสมัยก่อนจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Prescientific Psychology) เป็นระยะที่จิตวิทยาปรากฏอยู่ในรูปวิชาปรัชญา มีการศึกษาอันเกี่ยวกับเรื่องจิต เรื่องวิญญาณ อำนาจลึกลับ ทำนองการนับถือผีนับถือเจ้านั่นเอง

2. จิตวิทยาในสมัยการทดลอง (Experimental Psychology) ตามหลักการแล้ว วิทยาศาสตร์ทั้งหลายล้วนแต่เริ่มต้นมาในรูปของปรัชญาก่อนทั้งนั้น แล้วจึงมาแยกตัวออกในภายหลัง เมื่อสามารถประมวลความรู้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือหรือพิสูจน์ได้ เช่น

2.1 ปรัชญาธรรมชาติ : ก็กลายเป็นวิชาฟิสิกส์ เคมี และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอื่น ๆ

2.2 ปรัชญาทางจิต : ก็กลายเป็นวิชาจิตวิทยาที่มีอยู่มากมายหลายสาขาดังที่คุ้นเคยกันอยู่

2.3 ปรัชญาทางศีลธรรม : ก็มาเป็นวิชาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาทางสังคม การเมือง และสังคมศาสตร์

การค้นคว้าทดลองในวิชาการต่าง ๆ ได้เริ่มขึ้นตามลำดับ คือราว ๆ ปี 1600 เริ่มมีการทดลองทางฟิสิกส์เกิดขึ้น ปี 1700 เริ่มมีการทดลองทางเคมี และ ปี 1800 เริ่มมีการทดลองทางจิตวิทยา ตำราของ กุสตาฟ เฟชเนอร์ (Gustav Fechner) ที่มีชื่อว่า จิตวิทยาฟิสิกส์เบื้องต้น (ปี 1860) นับว่าเป็นตำราเล่มแรกที่ทำการทดลองทางด้านจิตวิทยาแผนใหม่

ต่อมาได้มีการทดลองของ วิลเฮม วุนดท์ ในปี 1879 ณ มหาวิทยาลัยไลป์ซิก ในปี 1883 มีการทดลองของสแตนเลย์ ฮอลล์ ณ มหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกิ้น และนับตั้งแต่ ปี 1900 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในยุโรปและอเมริกาก็มีการทดลองทางจิตวิทยากันอย่างกว้างขวาง

3. จิตวิทยาสมัยนิยมเรียกชื่อเป็นระบบต่าง ๆ (Schools and "Ism") จิตวิทยาพวกนี้มีกำเนิดมาจากนักคิดเชิงปรัชญา 3 ระบบใหญ่ ๆ เกี่ยวกับมนุษย์เรา คือ

John B. Watson. the father of behaviorism, whose experiments on the conditioning of fear led him to the conclusion that all behavior, no matter how complex, is the result of simple stimulus-response associations (Brown Brothers)

ภาพ จอห์น บี วัตสัน

3.1 พวกที่มีความเห็นขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มที่ให้ความสนใจเรื่อง "จิต" กับกลุ่มที่ให้ความสนใจต่อ "พฤติกรรม"

3.2 กลุ่มที่ถือเรื่องความสำคัญของ "ส่วนรวม" กับกลุ่มที่ถือความสำคัญของ "ส่วนย่อย"

3.3 กลุ่มที่ถือว่าคนเรารู้ได้เองตาม "ธรรมชาติ" กับกลุ่มที่เชื่อว่าคนเรารู้ได้จาก "การสัมผัสทดลอง"

จากแนวความคิดเชิงปรัชญา 3 สายนี้เอง ทำให้เกิดกลุ่มทางจิตวิทยาที่สำคัญ ๆ 6 กลุ่ม คือ

3.3.1 กลุ่มโครงสร้างแห่งจิต (Structuralism) มีผู้นำคือ วุ้นดท์ และทิชเชนเนอร์

3.3.2 กลุ่มหน้าที่แห่งจิต (Functionalism) มีดิวอี้และแองเจลล์เป็นผู้นำ

3.3.3 กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มีวัตสันและสกินเนอร์เป็นผู้นำ

3.3.4 กลุ่มจิตวิทยาแกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ผู้นำคือ เวอร์ไธเมอร์ คอฟฟ่า และโคเลอร์

3.3.5 กลุ่มจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) มีฟรอยด์เป็นผู้นำ

3.3.6 กลุ่มฮอร์มิค (Hormic Psychology) มีแมคดูกัลเป็นผู้นำ

4. จิตวิทยาสมัยใหม่ (Psychology in Modern Period) เริ่มตั้งแต่ปี 1940 เป็นต้นมา จิตวิทยาพวก "Ism" ต่าง ๆ เริ่มสลายตัวและนักจิตวิทยาสมัยใหม่ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่เป็นประเภทเชิงพฤติกรรมนิยม มีการทดลองกันอย่างจริงจัง เป็นการศึกษาไปในเชิงวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาจึงมีความหมายในปัจจุบันนี้ว่า เป็นวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์

William McDougall

ภาพ วิลเลี่ยม แมคดูกัล

วิทยาศาสตร์ ในที่นี้แสดงว่าจิตวิทยาเป็นเรื่องที่ทำการศึกษาได้จริง สามารถพิสูจน์ ตรวจหาน วัดออกเป็นหน่วยตัวเลขตามหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ มิใช่มาจากการนึกหรือเดา และไม่ใช่ศิลปะ

ส่วนคำว่าพฤติกรรม หมายถึง กิริยาอาการตอบสนองใด ๆ ก็ได้ของคนหรือสัตว์ในสถานการณ์ต่าง ๆ อาการแสดงออกนี้อาจเป็นการเคลื่อนไหวที่สามารถสังเกตเห็นได้บันทึกได้ รวมทั้งการพูด การเขียน การเปลี่ยนแปลงของการหายใจ การเต้นของหัวใจ ส่วนผสมของโลหิต การวัดกระแสไฟฟ้าที่ผิวหนัง เป็นต้น ซึ่งอาการทั้งมวลนี้สามารถศึกษากันได้อย่างปรนัย ส่วนเรื่องของจิตนั้นเป็นนามธรรม เราไม่สามารถศึกษาตรวจวัดออกมาได้ เราจึงศึกษาพฤติกรรมแทนเพราะเห็นได้จริงกว่า แต่ก็มีการทักท้วงว่า จิตวิทยาควรศึกษาประสบการณ์ทางจิตด้วยเหมือนกัน มิใช่จะเอาแต่เรื่องทางกายฝ่ายเดียว เพราะคนเรามิได้ประกอบด้วยร่างกายแต่เพียงส่วนเดียว

สัตว์ ตามที่กล่าวมานั้น แม้มนุษย์จะรวมอยู่ในประเภทสัตว์ด้วย แต่ตามความหมายนี้ เราเน้นการศึกษาสัตว์ (Animal) ที่ไม่ใช่มนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

ก. การศึกษาจะทำได้กว้างขวาง ทั้งในด้านการสังเกต ทดลอง สอบวัดต่าง ๆ

ข. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้กับมนุษย์ เพราะว่ามนุษย์และสัตว์ก็มีสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกันหลายอย่าง

<u>โครงสร้างของจิตวิทยาในแง่ของวิทยาศาสตร์</u> (Psychology with in The Framework of Science)

ในการพยายามตอบคำถามว่า จิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) หรือเป็นวิทยาศาสตร์สังคม (Social Science) ถ้าเราย้อนมาศึกษาที่ประวัติความเป็นมาจะทราบได้ทันทีว่า จิตวิทยาเกิดจากการรวมตัวกันระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ กับวิชาปรัชญา

จิตวิทยาเป็นการสังเคราะห์ความรู้ต่าง ๆ 3 แขนงเข้าด้วยกัน คือ

1. ความรู้ทางฟิสิกส์ (Physics)
2. ความรู้ทางสรีระศาสตร์ (Physiology)
3. ความรู้ทางปรัชญาส่วนที่ว่าด้วยจิต (Mental Philosophy)

ดังนั้น การศึกษาวิจัยทั้งหลายทางด้านจิตวิทยา จึงเป็นการมุ่งค้นหาคำตอบของความสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้านดังกล่าว และในระยะต่อ ๆ มายังขยายขอบเขตความสนใจมายังปัญหาทางพฤติกรรมในเชิงของสังคม วัฒนธรรม และปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างบุคคล อันเป็นขอบเขตของวิชาจิตวิทยาในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้เราจึงจัดแบ่งออกไปอย่างตายตัวไม่ได้ว่าจิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ หรือวิทยาศาสตร์สังคม นักจิตวิทยาเองก็แบ่งออกเป็นกลุ่มหรือสาขาตามความสนใจและความถนัด เช่น นักจิตวิทยาสรีระวิทยา ซึ่งให้ความสนใจเรื่องการทำงานต่าง ๆ ของระบบประสาท ในขณะที่นักจิตวิทยาบางคนมุ่งความสนใจมาทางด้านสังคมมากกว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

<u>จิตวิทยาคือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ</u> (Psychology as a Natural Science)

เพื่อการยกมาตรฐานให้วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) มีสถานะสูงขึ้น ในตอนปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 นักวิทยาศาสตร์ได้ตั้งข้อสมมติฐานที่จะใช้เป็นหลักเกี่ยวกับขบวนการของธรรมชาติ และวิธีการที่จะใช้ศึกษาหาข้อเท็จจริงขึ้น ด้วยความร่วมมือของนักจิตวิทยาสาขาการทดลอง สาขาสรีรวิทยา และสาขาพฤติกรรมนิยม ร่วมกันแสวงหาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษาทางจิตวิทยา เพื่อส่งเสริมให้วิชาจิตวิทยามีสถานภาพเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่แท้จริง ด้วยการตั้งข้อสมมติฐานต่าง ๆ ขึ้น ดังนี้คือ

1. **Natural Monism**
2. **Mechanism**
3. Operationiem
4. **Determinism**

1. Natural Monism คือ ความเชื่อที่ว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติคือต้นตระกูลของศาสตร์ทั้งหลาย ซึ่งเปรียบได้กับเป็นต้นไม้ใหญ่ มีส่วนประกอบที่เป็นรากคือ ฟิสิกส์ เคมี และวิทยาศาสตร์กายภาพ ต่อมาจึงแตกกิ่งก้านสาขาออกเป็น ชีววิทยา สรีรศาสตร์ และจิตวิทยา

วิชาที่ว่าด้วย ฟิสิกส์ และเคมี จะมุ่งศึกษาค้นคว้าสสารในลักษณะของเชิงเดี่ยวขั้นสุด (Simplest) และอยู่ในสภาพพื้นฐานที่สุด แต่ชีววิทยาและจิตวิทยาให้ความสนใจต่อการศึกษาธรรมชาติของอินทรีย์ที่มีองค์ประกอบซับซ้อน ดังนั้นวิชาจิตวิทยาก็ย่อมนับได้ว่าแตกตัวมาจาก สรีรศาสตร์ (Physiology) และในทำนองเดียวกันสรีรศาสตร์ก็หมายถึงการศึกษาทางด้านฟิสิกส์และเคมี ในองค์ประกอบของอินทรีย์นั่นเอง แม้จะยังไม่มีนักวิทยาศาสตร์ผู้ใดในระยะนี้สามารถสาธิตให้เห็นได้ว่า กระบวนการทางจิตก็สืบเนื่องมาจากการทำงานของสมองในแง่ของฟิสิกส์และเคมี แต่การรู้จักตั้งสมมติฐานนั้นจะช่วยให้นักวิทยาศาสตร์สามารถศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจกับระบบประสาทได้ อันเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ มากมาย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพฤติกรรมที่อยู่ในระดับของการแสดงพฤติกรรมโดยตรง โดยไม่ต้องอธิบายในเชิงอิทธิพลที่ได้รับจากต่อมและระบบประสาทภายในร่างกาย

สรุปแล้วนักจิตวิทยาในระยะต้น ๆ มีทั้งกลุ่มที่พัฒนาทฤษฎีในความเชื่อที่ว่า "จิตวิทยาต้องอยู่ในรูปของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ" พวกนี้จะให้ความสนใจความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิทยากับชีววิทยา แต่บางกลุ่มก็พัฒนาแนวทฤษฎีในเชิงของจิตวิทยากับกระบวนการทางด้านสรีรวิทยา ทัศนะเช่นนี้เราอาจเรียกได้ว่า Reductionism

2. Mechanism หมายถึง การที่นักวิทยาศาสตร์มองจักรวาลในสภาพที่เป็นเครื่องจักรกลมีมา และมีการดำเนินงานด้วยกลไกของมันเอง ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นเพียงการทำตามหน้าที่ของเครื่องจักร ซึ่งหมายถึงร่างกายของคนเรานั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความเชื่อที่ว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถสร้างสรรค์ขึ้นได้ในห้องทดลอง โดยมีองค์ประกอบทุกอย่างที่เราจะสามารถเข้าใจได้ แนวความคิดเช่นนี้ได้รับการยกย่องมาก

ในต้นปี 1900 อันสืบเนื่องมาจากทฤษฎีของจ้าค โลบ (Jacques Loeb) (1859-1924) ซึ่งเป็นนักสรีระที่มีชื่อเสียง และเน้นความสำคัญในแนวของชีววิทยา โลบได้พยายามสาธิตให้ทราบว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายก็คือกลไกทางเคมี (Chemical Machines) และเป็นสิ่งที่เราจะทำความเข้าใจได้ในแง่ของ สรีระ-เคมี (Physiochemical terms) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เขาถึงกับเชื่อว่าสิ่งมีชีวิตสามารถถูกสร้างขึ้นได้ในห้องทดลอง ด้วยการผสมหรือรวมตัวกันทางเคมี

นักจิตวิทยาในปัจจุบันให้ความสนใจกับทัศนะของ Mechanism ในเชิงที่ว่าพฤติกรรมมนุษย์เพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะทำความเข้าใจได้อย่างดีที่สุด ดังนั้น นักจิตวิทยาจะต้องศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3. <u>Operationism</u> หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ใช้ยึดถือในอันจะทำให้ทฤษฎีหรือข้อมูลที่ค้นพบมีความเที่ยงตรง ซึ่งทั้งนี้ยังต้องขึ้นอยู่กับความเที่ยงตรงที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติการในการศึกษาค้นคว้าอีกด้วย Operationism เริ่มเป็นแนวความคิดที่เข้ามาสู่วงการทางวิทยาศาสตร์ในปี 1927 โดยการนำเสนอของ เพอร์ซี่ ดับบลิว บริดจแมน (Percy W.Bridgman, 1882 - 1961) ซึ่งเป็นนักฟิสิกส์และนักคณิตศาสตร์ที่มีชื่อเสียง

บริดจแมนสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับ Operationism ขึ้นหลังจากที่เขาได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดของนิวตัน (Newtonian Concepts) อย่างละเอียด เช่น แนวความคิดเกี่ยวกับเวลา อวกาศ ความยาว และอื่น ๆ อีกมาก ตลอดจนการค้นพบทฤษฎีแห่งความสัมพันธ์ (Theory of Relativity) ของไอน์สไตน์ (Einstein) ก็มีส่วนที่เพิ่มความสงสัยในทฤษฎีฟิสิกส์ของนิวตันยิ่งนัก เขาจึงลงมือศึกษาแนวความคิดต่าง ๆ ของนิวตัน และพบว่ามีแนวความคิดอีกมากมายที่ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ด้วยการทดลองทางฟิสิกส์ บริดจแมนจึงเสนอแนะว่าในการสร้างคำนิยาม ควรจะมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดพอสมควรเพื่อขจัดปัญหาของคำนิยามที่ขาดเหตุผล หรือเป็นคำนิยามที่ไม่สามารถจะใช้เป็นเชิงปฏิบัติการได้

Operationism เป็นที่ยอมรับกันอย่างรวดเร็วในบรรดานักจิตวิทยาทั้งหลายที่เชื่อว่า แนวความคิดต่าง ๆ (Concepts) ทางสาขาวิชาของตนนั้น ส่วนมากเป็นคำอธิบาย

ในแง่ของจิตใจ และบางครั้งก็มีความหมายในทางที่ไม่สามารถจะสาธิตโดยมีหลักฐานแสดงให้เห็นได้ หรือเป็นสิ่งที่วัดออกมาไม่ได้ แต่การที่จะนำระเบียบวิธีการตามหลักของฟิสิกส์มาใช้ก็จะช่วยให้มีการสร้างแนวความคิด (Concepts) ทางจิตวิทยาไปในทางที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น อันเป็นการขจัดปัญหาของการให้คำนิยามอย่างหละหลวม และช่วยเพิ่มฐานะให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงอีกทางหนึ่ง

ในระยะต่อมา แนวความคิดเกี่ยวกับ Operationism ของบริดจแมนได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากนักฟิสิกส์ นักจิตวิทยา ตลอดจนนักปรัชญา ที่ได้คิดค้นคำนิยามเฉพาะตามสาขาของตนขึ้น ดังเช่นคำปรารภของ เอส.เอส.สตีเวนส์ (S.S.Stevens,1906-1973) ในผลงานเกี่ยวกับวิธีประเมินและวัดผลทางจิตวิทยาว่า จิตวิทยากับฟิสิกส์มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน นักจิตวิทยาบางคนก็คิดว่าแนวความคิดต่าง ๆ (Concepts) ทางสาขาของตนเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ แม้จะไม่ได้มีความหมายในเชิงไปใช้ปฏิบัติการได้ทันทีทันใดก็ตาม ซึ่งบริดจแมนได้ทำการทบทวนแนวความคิดในเรื่อง Operationism อีก พร้อมทั้งกล่าวชี้แจงว่าเขามิได้หมายความว่า คำนิยามต่าง ๆ จะต้องครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมด หรือแทบจะต้องกล่าวออกมาในเชิงของแนวความคิดมาตรฐาน เขาเพียงแต่มุ่งเตือนใจนักวิทยาศาสตร์ว่า เพื่อประโยชน์ในด้านวิวัฒนาการของแนวความคิด (Concept) ที่ได้สร้างขึ้นมาก็ควรจะระบุหรือเจาะจงกระบวนการ (Procedures) ต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ไว้เพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อๆ ไป

4. <u>Determinism</u> หมายถึง ความคิดที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่บังเกิดขึ้นในจักรวาลสามารถจะอธิบายได้ด้วยกฎแห่งสาเหตุ (Laws of Causation) ซึ่งนำมาประยุกต์ได้กับพฤติกรรมมนุษย์ ตามแนวทางแห่งกฎเกณฑ์ที่ว่า พฤติกรรมทั้งหลายย่อมดำเนินภายใต้หลักเกณฑ์แห่งธรรมชาติ (Natural Laws) ดังนั้น พฤติกรรมรวมจึงเป็นสิ่งที่สามารถจะอธิบายได้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ซึ่งสิ่งนี้อาจจะแฝงตัวอยู่ในพันธุกรรม หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมก็ได้ ทัศนะดังกล่าวนี้เชื่อว่า พฤติกรรมจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้โดยเสรี ทางเลือกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือเรื่องใหญ่ ล้วนแต่ถูกกำหนดไว้แล้วทั้งนั้นด้วยวัฏจะ (Chain) แห่งเหตุและปัจจัยที่แวดล้อมมนุษย์นับตั้งแต่เกิดจนตาย และพันธุกรรมที่บุคคลได้รับตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

ความคิดที่ปฏิเสธเรื่องการทำอะไรได้ตามใจชอบโดยเสรี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนถูกกำหนดมาแล้วทั้งสิ้น ทำให้เกิดความสับสนกับความเชื่อในเรื่องพรหมลิขิต ตามแนวทางของศาสนาที่กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะต้องถูกตัดสินเมื่อตายไปจากโลกมนุษยแล้ว ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วทัศนะของแนวความคิดแบบ Determinism นี้แตกต่างไปจากความเชื่อทางศาสนา เพราะสิ่งที่เป็นตัวกำหนดจะต้องเป็นเรื่องต่าง ๆ ในโลกของเรา โดยไม่เกี่ยวข้องกับวิญญาณหรือเรื่องราวทางศาสนา และความคิดแบบ Determinism ก็ไม่ควรจะนำไปใช้เป็นข้อแก้ตัวเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่าง ๆ ของคนที่มีความเชื่อว่า ถ้าสิ่งในอดีตที่ผ่านมาเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว มนุษย์ก็ไม่จำเป็นจะต้องรับผิดชอบการกระทำต่าง ๆ ของเขาเลย ดังเช่นนิทานของทาษที่แอบขโมยสมบัติของนักปราชญ์ชื่อ ซีโน เมื่อถูกจับได้และต้องโทษด้วยการถูกโบยตี ทาษก็กล่าวแย้งขึ้นมาว่า "ข้าก่อนนายท่าน สืบเนื่องมาจากคำสอนของท่าน ข้าถูกกำหนดมาให้ขโมยทรัพย์สินของท่าน ดังนั้นท่านจึงไม่สมควรโบยตีข้าในสิ่งที่ข้ามิได้เป็นผู้รับผิดชอบ" ซีโนกล่าวตอบว่า "ข้าเองก็ถูกกำหนดมาเหมือนกันว่าจะต้องเฆี่ยนตีเจ้า"

แนวความคิดแบบ Determinism มีประโยชน์มากต่อการนำใช้ตามแนวทางเชิงวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าทำวิจัย แต่มิได้มีวัตถุประสงค์จะนำมาใช้ในการเป็นข้อกล่าวอ้างของการแสดงความประพฤติตน ในทางตรงกันข้ามกลับยิ่งมีประโยชน์ในการควบคุมหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มิให้เป็นที่ขบขันหรือเสื่อมความเชื่อถือ ดังเช่น ถ้าจะมีนักดาราศาสตร์คนใดให้คำอธิบายว่า การที่โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์นั้นมาจากสาเหตุเพราะโลกอยากจะหมุนเอง นักดาราศาสตร์ผู้นี้ก็คงจะต้องถูกขับออกจากวงการของวิทยาศาสตร์ไป

สรุป จิตวิทยาจัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ได้เพราะมีคุณสมบัติตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้แก่ monism, mechanism, operationism และ determinism อันเป็นหลักที่จะช่วยให้นักวิทยาศาสตร์สามารถตั้งสมมติฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำการค้นคว้าศึกษา และในการตีความหมายจากผลของการค้นคว้าที่ได้รับ

ความคิดที่ปฏิเสธเรื่องการทำอะไรได้ตามใจชอบโดยเสรี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนถูกกำหนดมาแล้วทั้งสิ้น ทำให้เกิดความสับสนกับความเชื่อในเรื่องพรหมลิขิต ตามแนวทางของศาสนาที่กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะต้องถูกตัดสินเมื่อตายไปจากโลกมนุษย์แล้ว ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วทัศนะของแนวความคิดแบบ Determinism นี้ แตกต่างไปจากความเชื่อทางศาสนา เพราะสิ่งที่เป็นตัวกำหนดจะต้องเป็นเรื่องต่าง ๆ ในโลกของเรา โดยไม่เกี่ยวข้องกับวิญญาณ หรือเรื่องราวทางศาสนา และความคิดแบบ Determinism ก็ไม่ควรจะนำไปใช้เป็นข้อแก้ตัวเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่าง ๆ ของคนที่มีความเชื่อว่า ถ้าสิ่งในอดีตที่ผ่านมาเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว มนุษย์ก็ไม่จำเป็นจะต้องรับผิดชอบการกระทำต่าง ๆ ของเขาเลย ดังเช่นนิทานของทาษที่แอบชโมยสมบัติของนักปรัชญาชื่อ ซีโน เมื่อถูกจับได้และต้องโทษด้วยการถูกโบยตี ทาษก็กล่าวแย้งขึ้นมาว่า "ข้าก่อนนายท่าน สืบเนื่องมาจากคำสอนของท่าน ข้าถูกกำหนดมาให้ชโมยทรัพย์สินของท่าน ดังนั้นท่านจึงไม่สมควรโบยตีข้าในสิ่งที่ข้ามิได้เป็นผู้รับผิดชอบ" ซีโนกล่าวตอบว่า "ข้าเองก็ถูกกำหนดมาเหมือนกันว่าจะต้องเฆี่ยนตีเจ้า"

แนวความคิดแบบ Determinism มีประโยชน์มากต่อการนำไปใช้ตามแนวทางเชิงวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าทำวิจัย แต่มิได้มีวัตถุประสงค์จะนำมาใช้ในการเป็นข้อกล่าวอ้างของการแสดงความประพฤติคน ในทาง-ตรงกันข้ามกลับยิ่งมีประโยชน์ในการควบคุมหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มิให้เป็นที่ขบขันหรือเสื่อมความเชื่อถือ ดังเช่น ถ้าจะมีนักดาราศาสตร์คนใดให้คำอธิบายว่า การที่โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์นั้นมาจากสาเหตุเพราะโลกอยากจะหมุนเอง นักดาราศาสตร์ผู้นี้ก็คงจะต้องถูกขับออกจากวงการของวิทยาศาสตร์ไป

สรุป จิตวิทยาจัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ได้ เพราะมีคุณสมบัติตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้แก่ monism, mechanism, operationism และ determinism อันเป็นหลักที่จะช่วยให้นักวิทยาศาสตร์สามารถตั้งสมมติฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำการค้นคว้าศึกษา และในการตีความหมายจากผลของการค้นคว้าที่ได้รับ

จิตวิทยาคือวิทยาศาสตร์สังคม (Psychology as a Social Science)

หน้าที่สำคัญของนักวิทยาศาสตร์สังคม (Social Scientist) ก็มีความคล้ายคลึงกับนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Scientist) คือ มุ่งทำการศึกษาหรือทดลองในลักษณะที่เผ้าสังเกต และมีการควบคุมอย่างมีระบบระเบียบ และแปลความหมายของข้อมูลที่ได้ด้วยการใช้เทคนิคทางวิชาสถิติหรือคณิตศาสตร์ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่านักวิทยาศาสตร์สังคมจะต้องดำเนินการอธิบายต่าง ๆ ตามแนววิทยาศาสตร์อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะการศึกษาแขนงวิทยาศาสตร์สังคมจำเป็นจะต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่นได้มากกว่าทั้งด้านจุดมุ่งหมาย การออกแบบเพื่อทำการศึกษาทดลอง ตลอดจนการแปลความหมายของผลที่ได้

เราอาจสรุปลักษณะที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของวิทยาศาสตร์สังคม ออกได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. มีลักษณะยืดหยุ่นได้มากกว่า เพราะเมื่อเทียบกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติแล้วจะเห็นว่าวิทยาศาสตร์สังคมเพิ่งเริ่มเกิดเมื่อไม่นานมานี้เอง

2. มุ่งความสนใจไปยังกระบวนการทางด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ และจิตวิทยา ซึ่งเนื้อหาของวิชาเหล่านี้สามารถทำการศึกษาได้หลายแง่หลายมุมในลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนั้น วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจึงต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของลักษณะเนื้อหาแต่ละเรื่องไป โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินการศึกษาไปในทางที่นักวิทยาศาสตร์เคยปฏิบัติกันจนเป็นแบบแผนสืบมา

3. นักจิตวิทยาตามแนวของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แตกต่างไปจากแนวของวิทยาศาสตร์สังคมในประเด็นที่ว่า นักวิทยาศาสตร์สังคมมุ่งการอธิบายในแนวของปรัชญาและจะดำเนินไปตามแนวทางแห่งทฤษฎีที่วางไว้ ดังนั้น จึงตัดความสนใจในเรื่องจิตวิทยาเชิงสรีระ (Physiology) ออกไปเสีย และแทบจะไม่ให้ความสนใจกับพัฒนาการในอดีตนอกเหนือไปจากพฤติกรรมในขณะนั้น เพื่อทำการค้นคว้าหาองค์ประกอบของสาเหตุ (Causative Factors) ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมโดยตรง จึงจัดได้ว่ามิได้เน้นความสำคัญของพันธุกรรม

4. มีขอบเขตความสนใจที่จะมุ่งศึกษาวิจัยเฉพาะแขนง เช่น ทางด้านจิตวิทยาสังคม บุคลิกภาพ กลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) มากกว่าการศึกษาตามแบบแผนดั้งเดิมในรูปของ จิตวิทยาการทดลอง หรือจิตวิทยาเชิงสรีรศาสตร์

มีการกล่าววิจารณ์กันว่าข้อสรุปต่าง ๆ หรือทฤษฎีทางด้านวิทยาศาสตร์สังคมนั้นขาดความเที่ยงตรง และเราก็จำเป็นจะต้องยอมรับข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมต้องมีข้อยกเว้นทั้งสิ้น แม้แต่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเองก็ตาม ดังนั้นคงไม่มีทฤษฎีอะไรที่จะถูกต้องและสามารถอธิบายอะไรได้ครอบคลุมตามหลักทางวิทยาศาสตร์ได้สมบูรณ์ไปทั้งหมด เช่นเดียวกับการที่เราจะแบ่งคนออกเป็นประเภทแสดงตัว หรือประเภทเก็บตัว ได้อย่างแน่นอนลงไปย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ดังนั้นทฤษฎีบางอย่างอาจมีคุณค่าในแง่ช่วยเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการนึกคิด แต่ทฤษฎีนั้นอาจไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการอธิบายเอกัตบุคคลก็ได้

<u>ประเภทของการศึกษาในทางจิตวิทยา</u> (Nomothetic and Idiographic Psychology)

ในการศึกษาเพื่อหาวิธีอธิบายจุดมุ่งหมาย กระบวนวิธีการ และข้อสรุปเป็นทฤษฎีของนักจิตวิทยานั้น โดยทั่วไปจะอยู่ในลักษณะของทัศนะแบบ Nomothetic และ Idiographic

นักจิตวิทยาตามแนวของ Nomothetic จะมุ่งสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้อธิบายได้โดยทั่วไป และสร้างทฤษฎีที่อธิบายถึงกระบวนการทำงานของจิตใจ ตลอดจนกระบวนการแห่งพฤติกรรม อาทิเช่น กระบวนการของพัฒนาการ ประสาทสัมผัส การรับรู้ การเรียนรู้ การนึกคิด แรงจูงใจ และอารมณ์ ซึ่งจะอยู่ในรูปของทฤษฎีที่สามารถให้การอธิบายถึงกระบวนการทำงานโดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่ให้ความสนใจต่อตัวบุคคล (Individual) แต่ทั้งนี้ก็พยายามขจัดตัวแปรอันอาจเกิดมาจากอิทธิพลของความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้วยการใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมากมายที่มีคุณสมบัติเป็นตัวแทนประชากรได้อย่างดี ต่อมาจึงทำการเก็บข้อมูล และนำข้อมูลไปวิเคราะห์ มีการใช้ความรู้ทางสถิติเข้าช่วยเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องมากที่สุด

นักจิตวิทยาตามแนวของ Idiographic จะให้ความสนใจกับเรื่องการพยายามทำความเข้าใจบุคคลเป็นรายคน หรือเหตุการณ์ที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้นสิ่งที่นักจิตวิทยาค้นพบ

จึงเป็นเรื่องราวหรือเป็นกฎเกณฑ์ที่จะใช้อธิบายได้เฉพาะบุคคลลงไป เป็นวิธีการที่ใช้ในบรรดานักจิตวิทยาคลินิค ซึ่งมีความเชื่อเบื้องต้นว่า มนุษย์แต่ละคนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ (Unique) ดังนั้น จึงต้องศึกษาค้นหาข้อเท็จจริงที่เป็นกฎเกณฑ์เฉพาะของบุคคลแต่ละคนลงไป และมีความเห็นว่าการศึกษาที่อธิบายสรุปกระบวนการทางด้านจิตใจ หรือพฤติกรรมของคนโดยใช้หลักกว้าง ๆ มาอธิบายนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเพราะเมื่อพิจารณาดูแล้วก็เปรียบเสมือนกับการหล่อหลอมคนให้ไปรวมอยู่ในแม่พิมพ์แบบต่าง ๆ ที่คิดขึ้นมา จึงทำให้สูญเสียคุณค่าในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลไป และตามข้อเท็จจริงแล้วมนุษย์ทุกคนย่อมมีความแตกต่างหรือมีลักษณะที่เป็นตัวของเขาโดยเฉพาะอย่างแน่นอน

การศึกษาบุคคลเป็นรายคน เป็นจำนวนมาก ๆ ตามทัศนะของ Idiographic นั้น ในที่สุดก็อาจจะค้นพบลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือลักษณะที่แตกต่างกันของมนุษย์ได้ และสามารถนำมาสร้างเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมผิดปกติ เพื่อใช้ตั้งเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายบุคลิกภาพทั่ว ๆ ไปในเชิงของพัฒนาการหรือในเชิงของลักษณะที่เบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์เฉลี่ย ซึ่งในที่สุดนักจิตวิทยาคลินิค ก็อาจจะกลายมาเป็นนักจิตวิทยาในเชิงของ Nomothetic ได้เองโดยปริยาย

<u>คำนิยามของจิตวิทยา</u>

มีผู้ให้คำนิยามของจิตวิทยาไว้หลายอย่าง ในที่นี้จะเลือกกล่าวเพื่อประกอบความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

1. จิตวิทยา คือวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ในการมุ่งศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับการรับรู้และการเรียนรู้ ศึกษาว่าเหตุใดมนุษย์จึงแสดงพฤติกรรมที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน จิตวิทยาเป็นการศึกษาความซับซ้อนของพฤติกรรมและบุคลิกภาพ นอกจากนี้ขอบเขตของจิตวิทยายังครอบคลุมไปถึงการศึกษาพฤติกรรมทางสังคม แรงจูงใจ และสุขภาพจิตของมนุษย์

2. จิตวิทยาไม่ใช่วิชาเกี่ยวกับความลึกลับของจิต หรือความมหัศจรรย์ของวิญญาณมนุษย์ หลายคนยังเข้าใจว่าวิชาจิตวิทยาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับการอ่านใจคน หรือ

เกี่ยวกับการใช้เล่ห์เหลี่ยมกับคนอื่นรอบตัว แท้จริงแล้วจิตวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวบุคคล และพยายามทำความเข้าใจสาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลให้คนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัวดังปรากฏอยู่ ซึ่งทั้งนี้จะรวมถึงการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลเท่าที่สามารถสังเกตเห็นได้ หรือใช้เครื่องมือช่วยสังเกต ตลอดจนกลไกภายในตัวบุคคลซึ่งไม่มีใครเคยเห็น แต่อนุมานเอาจากการกระทำหรือการแสดงออก เช่น การคิด การจำ การเรียนรู้ ทุก ๆ อย่างที่บุคคลกระทำไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มองเห็น เช่น การยืน การหัวเราะ หรือสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น การคิด อารมณ์รักหรือเกลียด ภาษาจิตวิทยาใช้คำว่า พฤติกรรม หรือ Behavior

3. จิตวิทยาคือการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของอินทรีย์ พฤติกรรมจึงต้องเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ และจะต้องสามารถทำการศึกษาข้อมูลตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ การศึกษาทางด้านจิตวิทยาจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาจัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์แต่เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น จิตวิทยาจึงจัดได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์แห่งชีวิต (Life Sciences) นักจิตวิทยาถูกจัดว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ หน้าที่สำคัญของนักจิตวิทยา คือ ทำการศึกษาค้นหาสาเหตุต่าง ๆ ของพฤติกรรม พฤติกรรมนอกจากหมายถึงการกระทำของมนุษย์แล้ว ยังรวมถึงการทำงานของต่อมและกล้ามเนื้อต่าง ๆ ภายในร่างกายของมนุษย์อีกด้วย

เนื่องจากขอบข่ายที่กว้างขวางของจิตวิทยา ถ้าจะตั้งคำถามว่าจิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์สาขาใด ก็จะตอบได้ว่า บางลักษณะของจิตวิทยาก็เป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และบางลักษณะก็เป็นวิทยาศาสตร์สังคม และบางท่านก็จำแนกว่าเป็นศาสตร์ทางพฤติกรรม โดยตรงกับคำศัพท์ที่เรียกว่า Behavior Science นั่นเอง

<u>สาขาของจิตวิทยา</u>

จิตวิทยาสามารถจำแนกออกได้เป็นหลายสาขา ดังต่อไปนี้คือ

1. จิตวิทยาคลินิค (Clinical Psychology)
2. จิตวิทยาการให้บริการปรึกษาและแนะนำ (Counseling Psychology)
3. จิตวิทยาการศึกษา (Education Psychology)

4. จิตวิทยาสังคม (Social Psychology)

5. จิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology)

6. จิตวิทยาการวัดทางจิต (Psychometric Psychology)

7. จิตวิทยาอุตสาหกรรม (Industrial Psychology)

8. จิตวิทยาการทดลอง (Experimental Psychology)

<u>จิตวิทยากับอาชีพต่าง ๆ</u>

เมื่อเราได้ทราบความหมายของจิตวิทยา และสาขาต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ควรจะทราบต่อไปคือ จิตวิทยาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอาชีพใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วแต่เดิมมาคนส่วนใหญ่จะรู้จักจิตวิทยาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโรคจิตเท่านั้น แต่ต่อมาได้ยอมรับกันมากขึ้นว่า จิตวิทยาจะเกี่ยวข้องกับศาสตร์แขนงอื่น ๆ ไม่เพียงแต่ในเรื่องเกี่ยวกับโรคจิตหรือทางจิตแพทย์ เพราะในปัจจุบันจิตวิทยาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับศาสตร์แขนงต่าง ๆ หลายแขนง ซึ่งพอจะหยิบยกขึ้นมาให้เห็นได้ ดังต่อไปนี้คือ

1. ด้านการศึกษา จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องพัฒนาการของแต่ละบุคคลจากการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลต่อเนื่องไปจนถึงการศึกษาระดับผู้ใหญ่ นักจิตวิทยาซึ่งเกี่ยวข้องและรู้จักกันทางด้านการศึกษา ประกอบด้วย

1.1 นักจิตวิทยาประจำโรงเรียน นักจิตวิทยาประจำโรงเรียนจะอุทิศเวลาส่วนใหญ่ให้กับการช่วยเหลือทางด้านสติปัญญาของเด็ก เพื่อความสำเร็จทางการศึกษา ในบางรายจะช่วยประเมินผลปัญหาทางด้านอารมณ์ของเด็ก ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องพบปะพูดคุยสัมภาษณ์บิดามารดาหรือครูของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นต้น ๆ นักจิตวิทยาประจำโรงเรียนบางคนจะทำงานในโปรแกรมการศึกษาพิเศษ ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานทางด้านการวิจัย มีการศึกษาประวัติเด็กเป็นรายบุคคล รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสอน ช่วยให้บริการฝึกเกี่ยวกับแผนกการเจ้าหน้าที่ ทำงานร่วมกับครู ช่วยแก้ไขงานเกี่ยวกับการสร้างทักษะทางด้านต่าง ๆ

1.2 ผู้ให้บริการปรึกษา บางโรงเรียนในระดับการศึกษาต้น ๆ อาจมีผู้ให้บริการปรึกษาเพียงคนเดียวประจำ ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาประจำโรงเรียน และ

เป็นทั้งผู้ให้บริการปรึกษาไปในตัว แต่ในระดับมัธยมปลาย งานของผู้ให้บริการปรึกษาจะเฉพาะเรื่องยิ่งขึ้น คือจะเข้าไปเกี่ยวกับปัญหาทางด้านอาชีพ ปัญหาทางการปรับตัวด้านอารมณ์และสังคมของเด็กในระยะก่อนเข้าสู่วัยรุ่น ผู้ให้บริการปรึกษาบางคนอาจมีชั่วโมงสอนประจำด้วย ในปัจจุบันความต้องการผู้ให้บริการปรึกษาไว้ประจำโรงเรียนในระดับมัธยมปลายมีเพิ่มขึ้นอีก เพราะในช่วงมัธยมปลายเป็นช่วงสำคัญเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกอาชีพของเด็ก ทั้งยังเป็นช่วงของการปรับตัวทางสังคม ซึ่งจะมีผลต่อเด็กไปในอนาคต

1.3 นักจิตวิทยาประจำสถาบันการศึกษา เป็นต้นว่า มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยต่าง ๆ จากการสำรวจอัตราส่วนการทำงานตามที่ต่าง ๆ ของนักจิตวิทยาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า

ประมาณ 40% ของนักจิตวิทยาทั้งหมด จะสอนประจำอยู่ตามวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย

ประมาณ 10% ทำงานอยู่ตามโรงเรียนทั่ว ๆ ไป

ประมาณ 20% ทำงานอยู่ตามหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งส่วนกลางและภูมิภาค

ประมาณ 10% ประจำอยู่ตามบริษัทและโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

จำนวนไม่ถึงเปอร์เซนต์ที่ทำงานอิสระของตนเอง นอกนั้นส่วนที่เหลือส่วนใหญ่จะประจำอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้นว่าตามโรงพยาบาล หรือสถานกักกันต่าง ๆ

บทบาทของนักจิตวิทยาประจำสถาบันอุดมศึกษานี้ ส่วนใหญ่จะเป็นที่ปรึกษาของนักศึกษา ซึ่งมาปรึกษานอกเวลาเรียน นักศึกษาอาจจะนัดมาพบยังที่ทำงานหรือไปพบปรึกษาหารือกันตามห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเฉพาะตัวนักศึกษา นอกจากจะอุทิศเวลาให้นักศึกษาทั่วไปแล้ว หน้าที่ประจำของนักจิตวิทยาพวกนี้ ก็คือ การสอนกระบวนวิชาต่าง ๆ ทางจิตวิทยา และทำการค้นคว้าวิจัยทางด้านจิตวิทยา

2. ทางด้านวิศวกรรม จิตวิทยามีส่วนเกี่ยวข้องกับโปรแกรมการศึกษาทางด้านวิศวกรรมหลายโปรแกรม นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จิตวิทยาทางด้านวิศวกรรมนี้

มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว นักจิตวิทยาทางด้านวิศวกรรมจะคำนึงถึงปัญหาการออกแบบเครื่องมือต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความสามารถในการใช้เครื่องมือชนิดนั้น ๆ ของมนุษย์ นอกจากนี้ยังคำนึงถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการอาศัย ตา หู และประสาทสัมผัสอื่น ๆ ของมนุษย์ จะเก็บหรือสะสมรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้มาอย่างไร และนำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจอย่างไร คำนึงถึงปฏิกริยาตอบโต้ต่าง ๆ ว่าจะมีผลต่อการตัดสินใจอย่างไร นักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับทางวิศวกรรมนี้ยังสนใจเกี่ยวกับการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์ใช้เป็นประจำ ตัวอย่างเช่น การออกแบบเตาเก๊ส ซึ่งใช้ได้สะดวกรวดเร็ว โดยให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด ออกแบบรถยนต์ให้ปลอดภัยกับผู้ใช้ที่สุด ออกแบบโต๊ะนั่งต่าง ๆ ให้สะดวกสบายและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด ทั้งยังคำนึงถึงหลักการทำงานของมนุษย์และเครื่องจักรต่าง ๆ ในการที่จะช่วยให้การทำงานนั้น ๆ ได้ผลคุ้มค่าที่สุด หรือการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์จะช่วยมนุษย์ในการคิดคำนวณหรือหาคำตอบต่าง ๆ อย่างไร เป็นต้น หน้าที่โดยตรงของนักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิศวกรรม ก็คือ ช่วยขจัดปัญหาการทำงานเพื่อให้ผู้ทำงานได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัยจากการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำงานมากที่สุด

นักจิตวิทยาทางวิศวกรรมจะนำความรู้ที่เกี่ยวกับด้าน Psychophysics มาประยุกต์ใช้ โดยนำรายละเอียดทางทฤษฎีการตัดสินใจต่าง ๆ การเก็บรวบรวมข้อมูล การเรียนรู้และรับรู้ของมนุษย์ นักจิตวิทยาดังกล่าวนี้จะทำงานร่วมกับนักสถาปัตยกรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้าง การออกแบบเครื่องจักรกลหรือเครื่องผ่อนแรงต่าง ๆ และนำความรู้ที่มีเกี่ยวกับเครื่องจักรกล ไฟฟ้า เคมีภัณฑ์ต่าง ๆ มาประกอบการสร้างสิ่งต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

3. ทางด้านกฎหมาย เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะเห็นว่าวิชาจิตวิทยาและวิชากฎหมายนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาก ทั้งนี้เพราะจิตวิทยาและกฎหมายเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมของมนุษย์ในรูปของการพิจารณาคดี เหตุการณ์ และอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อการแสดงพฤติกรรม การพิจารณาการกระทำ ปัญหาอาชญากรรม และการแสดงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากอารมณ์เป็นใหญ่

ถึงแม้ว่าสถาบันที่สอนกฎหมายทั้งหลาย จะไม่มีนักจิตวิทยาเข้าไปร่วมสอนประจำด้วยเป็นประจำเช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ เป็นต้นว่า สถาบันการศึกษา หรือสถาบันแพทย์ก็ตาม แต่การนำความรู้ต่าง ๆ ทางจิตวิทยาเข้าไปใช้ประกอบทางการเรียนกฎหมายก็ได้ทำกันมาเป็นเวลานานแล้ว แม้กระทั่งในสมัยปัจจุบัน วิชาจิตวิทยาก็คงมีบทบาทต่อวิทยาการทางกฎหมาย นักจิตวิทยาสังคมยังคงมีความสำคัญและไปเกี่ยวข้องกับวิธีการศึกษาและหาสาเหตุปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นทั้งในเด็กและผู้ใหญ่

4. ทางด้านการแพทย์ ตามมหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์ และโรงพยาบาลใหญ่ ๆ หลายโรงพยาบาล เห็นความสำคัญของจิตวิทยา จึงได้บรรจุอัตรานักจิตวิทยาประจำไว้ บทบาทส่วนใหญ่ของนักจิตวิทยาที่ประจำตามโรงพยาบาลนี้ จะเกี่ยวข้องหนักไปทางด้านคลีนิค ทำงานร่วมกับแพทย์ เกี่ยวกับปัญหาของคนไข้เป็นราย ๆ คนไข้เหล่านี้เป็นคนไข้ประเภทมีความผิดปกติทางจิตและทางประสาท นอกจากจะมีนักจิตวิทยาคลีนิคแล้ว ยังมีการบรรจุนักจิตวิทยาเพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับด้านสรีระและทางด้านจิตวิทยาเปรียบเทียบ งานค้นคว้าที่นักจิตวิทยาเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านประสาทสัมผัสและการรับรู้ ศึกษาผลของยาที่มีต่อการแสดงพฤติกรรม ประเมินผลเกี่ยวกับสติปัญญาและบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทางด้านจิตแพทย์ ประสาทวิทยาและการบำบัด

5. ทางด้านวรรณคดี หลายคนคงจะแปลกใจว่า ทำไมนักจิตวิทยาจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางด้านวรรณคดี จิตวิทยาซึ่งเกี่ยวข้องทางด้านวรรณคดีนี้ จะเกี่ยวข้องกับการเขียนของนักประพันธ์ทั้งหลาย เหตุผลง่าย ๆ ก็คือ นักวรรณคดี นักประพันธ์ และนักภาษาศาสตร์จะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านยอมรับสภาพความเป็นจริงว่า การยังชีวิตอยู่มิได้หมายความเพียงแต่การอาศัยหลักการ ทฤษฎี หรือความเป็นจริงต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยมโนภาพและความเป็นตัวของตัวเองด้วย บูเจนธรัล (Bugenthal J.F.) นักจิตวิทยาท่านหนึ่งเขียนไว้ในหนังสือชื่อ Challenges in Humanistics ไว้ว่า "นักจิตวิทยาและนักเขียนประเภทสร้างสรรค์ มักจะมีแนวความสนใจร่วมกัน คือทั้งคู่จะสนใจประสบการณ์ที่บอกให้ทราบถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ และจะมุ่งความสนใจให้กับสิ่งที่เป็นปริศนาที่มีอยู่ในมนุษย์ และมนุษย์แสดงออกมา" นอกจากนี้ บูเจนธรัล ได้เขียนเกี่ยวกับ ฟรอยด์ (Freud) และนักทฤษฎีอื่น ๆ

ซึ่งมุ่งศึกษาเฉพาะเรื่องความพยายามของมนุษย์ในการที่จะรู้จักตนเอง และสร้างความสัมพันธ์โดยอาศัยความจริงดั้งเดิมเพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะมีต่อการยังชีพ และโดยอาศัยวรรณคดี จิตวิทยาจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์โดยมุ่งศึกษาลักษณะธรรมชาติ ความพอใจอย่างลึกซึ้งของมนุษย์เช่นเดียวกับการศึกษา เกี่ยวกับความข้องคับใจที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันและเกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล จี.บี.ลีไวแทส (G.B.Levitas) ซึ่งรวบรวมการเขียนของนักปรัชญา นักแต่งนวนิยาย นักประพันธ์ นักวรรณคดีไว้ในหนังสือ The World of Psychology,Vols I,II กล่าวว่า จิตวิทยาและวรรณคดีนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จิตวิทยาจะช่วยทำให้ปัญหาบางปัญหาทางวรรณคดีกระจ่างชัดเจนขึ้น และวรรณคดีจะช่วยชี้ให้เห็นถึงการหยั่งรู้ทางจิต ฟรอยด์ เป็นบุคคลแรกที่ทำให้เราคำนึงถึงบทบาทของจิตใต้สำนึกที่มีในทางวรรณคดี เกี่ยวกับเรื่องการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ซึ่งนักจิตวิทยาส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เพราะมีผลเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์นั้น คลานบอร์จ (Klineborg) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ในวรรณคดีจีน ไว้ในหนังสือ Emotional Expression in Chinese Literature พบว่า การแสดงอารมณ์ในทางหมู่คนจีนจะมีจำนวนจำกัด และอารมณ์ที่แสดงออกที่จะต้องไม่ขัดกับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมยอมรับให้แสดงออกได้ เป็นต้นว่า เด็กหญิงจีนมักจะถูกสอนและห้ามมิให้แสดงอารมณ์หรือเปลี่ยนอารมณ์โดยเร็วเกินไป ลักษณะซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์รุนแรงและพบกันมากในการแสดงละครจีน ซึ่ง คลานบอร์จ (Klineborg) รวบรวมไว้ส่วนใหญ่มีอารมณ์เฉย ผู้แสดงมักจะแสดงออกให้เห็นโดยการยกมือขึ้นข้างหนึ่ง และยืนด้วยขาข้างเดียว อารมณ์โกรธจะแสดงให้เห็นโดยการเป่าเคราให้ปลิว อาการดีใจโดยการเหยียดแขนซ้ายให้ทาบไปทางด้านซ้าย และแขนขวาทาบไปทางด้านขวามือ

โฮลแลนเดอร์ (Hollander) พบว่า วรรณคดีที่คนส่วนใหญ่ชอบจะมีผลต่อการเรียนการสอนทางจิตวิทยาสังคม เป็นต้นว่า The Disappearance ของฟิลิป วายลี่ (Phillip Wylie) ได้บรรยายให้เห็นซึ่งงานชิ้นนี้เปิดโอกาสให้มีการอภิปรายทางด้านสังคมกันอย่างมากมายถึงสภาพสังคมของหญิงและชายในชนบท สโตนและ สโตน (Stone and Stone) ได้เขียนเกี่ยวกับ Abnormal Personality Through Literature ได้พูด

คลุมเนื้อเรื่องกว้าง ๆ เกี่ยวกับอาการทางประสาทในเรื่องการเก็บกด การคิดสับสน และอาการผิดปกติอื่น ๆ มากมาย โดยอาศัยการบรรยายเป็นเรื่องแทน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าที่นักจิตวิทยาและนักวรรณคดีต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในด้านอาชีพของแต่ละฝ่าย

6. ทางหน่วยงานราชการต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีอัตราบรรจุนักจิตวิทยาทำงานประจำส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานเกี่ยวกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ศาล และตามโรงพยาบาลประสาท โรงพยาบาลโรคจิตต่าง ๆ ในบรรดาหน่วยราชการที่มีนักจิตวิทยาเข้าไปเกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานต่าง ๆ ทางกระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานต่าง ๆ ทางกระทรวงกลาโหม กระทรวงต่างประเทศ เป็นต้น นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ที่ประจำในหน่วยราชการดังกล่าวนี้ จะทำงานเช่นเดียวกับนักจิตวิทยาอื่น ๆ ทั่วไป บางรายอาจจะเน้นหนักทางด้านการวิจัย มีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ซึ่งเรื่องของการวิจัยนี้บางหน่วยราชการ อาจจะมีหน่วยงานการค้นคว้าวิจัยของตนเอง

7. ทางด้านทหาร การนำจิตวิทยาเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางทหารหรือการใช้ทางปฏิบัติการทางจิตวิทยาทางทหารนั้น มีใช้กันมานานแล้วตั้งแต่ 500 ปีก่อนคริสตกาล โดยซุนซู นักยุทธศาสตร์ของจีนได้เขียนเกี่ยวกับการทำลายกำลังใจข้าศึกที่สู้รบเอาไว้ ต่อมาประมาณศตวรรษที่ 18 นักการทหารจึงได้นำแนวความคิดนี้ไปใช้พิจารณาการคำนวณเกี่ยวกับกำลังและอุปกรณ์การรบ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มนำวิธีการปฏิบัติทางจิตวิทยาเข้ามาใช้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการพัฒนาข้อทดสอบสำหรับวัดทางด้านสติปัญญา คือข้อทดสอบ **The Army Alpha** สำหรับพวกทหารที่สามารถอ่านและเขียนได้ และข้อทดสอบ **The Army Beta** สำหรับผู้ที่อ่านและเขียนไม่ได้ ซึ่งข้อทดสอบนี้ได้ใช้กันแพร่หลายสำหรับใช้เป็นเกณฑ์เลือกทหารจัดลำดับความสามารถ และมอบหมายงานให้แก่ทหารใหม่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกการปฏิบัติการทางจิตวิทยาว่า เป็นการสงครามจิตวิทยา **(Psychological Warfare)** ในบางประเทศเรียกต่างกันออกไป เช่น สงครามการเมือง **(P litical** Warfare)

วิชาจิตวิทยานี้เกี่ยวข้องกับทางทหาร เน้นศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ เพื่อที่จะทราบเรื่องราวเกี่ยวกับอุปนิสัยใจคอของมนุษย์ได้ลึกซึ้งขึ้น เพื่อจะได้พยากรณ์พฤติกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องหรือใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด ฉะนั้นการปฏิบัติการทางทหารจึงถือว่าการปฏิบัติการทางจิตวิทยามีความสำคัญในการที่จะช่วยให้การรบได้ผล แม้ว่าจะไม่ได้ใช้แทนกำลังรบได้ แต่ก็มีส่วนช่วยให้การรบเสร็จสิ้นและได้ผลเร็วขึ้น เพื่อช่วยลดการสูญเสียกำลังทหารลงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงได้ตระหนักถึงคุณค่าของการปฏิบัติการทางจิตวิทยา ทั้งในยามปกติและยามรบ มีการพบปะติดต่อ มีการโฆษณาทางสื่อสารมวลชน เป็นต้น

8. ทางด้านอุตสาหกรรม จิตวิทยาอุตสาหกรรมจะเกี่ยวข้องกับปัญหาเป็นส่วนรวม ในเรื่องการจัดระเบียบ ความข้องคับใจ ซึ่งเกิดขึ้นขณะประชุมหรือพฤติกรรมของผู้นัดหยุดงาน และแฟคเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในระบบงานต่าง ๆ จิตวิทยาอุตสาหกรรมนี้เป็นแขนงหนึ่งซึ่งพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยมากมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิทยาการจัดระเบียบองค์การ (Organizational Psychology) รองลงมาคือ เรื่องการปกครอง และสหภาพแรงงาน .

ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านอุตสาหกรรมมากมาย เป็นต้นว่าจะช่วยคนให้พูดสิ่งที่ตนคิด และทำงานพร้อมกันไปเกี่ยวกับการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไร มีสิ่งใดบ้างที่จะช่วยให้มนุษย์เกิดแรงจูงใจในการทำงาน จะช่วยให้หน่วยงานต่าง ๆ มีโครงสร้างที่ดีขึ้นอย่างไร เพื่อจะช่วยให้คนงานพอใจ และสนองความต้องการของคนงาน ดังนั้น นักจิตวิทยาอุตสาหกรรมจึงสนใจเกี่ยวกับเรื่องการฝึกงาน สนใจเกี่ยวกับการหาทางลดการเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องจักรภายในโรงงานอุตสาหกรรม นักจิตวิทยาอุตสาหกรรมนี้จะต้องประเมินค่าการทำงาน และเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาในอันที่จะช่วยให้งานบรรลุผลสำเร็จแทนการเบื่อหน่ายงาน และการเมื่อยล้าในขณะทำงาน

วิธีการศึกษาทางจิตวิทยา (Methods of Psychology)

1. วิธีพรรณา (Descriptive Methods) ได้แก่

1.1 การสังเกตตามธรรมชาติ (Natural Observation)

1.2 การสังเกตอย่างมีระเบียบระบบ (Systematic Observation)

1.3 การสังเกตบันทึกทางคลีนิค (Clinical Methods)

2. วิธีการทดลอง (Experimental Methods) ดำเนินตามขั้นตอนสำคัญ 3 ลำดับ คือ

2.1 ตัวแปร (Variables) นักวิจัยมักจะเรียกสิ่งหรือคุณสมบัติเฉพาะของเรื่องที่เขากำลังศึกษาว่า "ตัวแปร" ตัวอย่างเช่น ตัวแปรทางด้านการศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิธีการสอน แรงจูงใจ เชาวน์ เป็นต้น ตัวแปรเป็นคุณสมบัติเฉพาะที่มีค่าต่าง ๆ กัน หรือมีค่าเปลี่ยนแปรไป โดยทั่วไปเราใช้ X เป็นสัญญลักษณ์ที่แทนจำนวนต่าง ๆ ของตัวแปร อาทิเช่น X แทนคะแนนการทดสอบเชาวน์ของนักเรียน ซึ่ง X จะมีค่าตั้งแต่น้อยไปจนถึงมาก อย่างไรก็ดีถ้าตัวแปร X มี 2 ค่า คือ ถ้าเราให้ X แทนตัวแปรเพศ ถ้า X = 0 แทนเพศชาย และ X = 1 แทนเพศหญิง เราเรียกตัวแปรชนิดนี้ว่า Dichotomous Variables ดังตัวอย่างเช่น สอบได้ - สอบตก แต่งงาน - โสด พรรครัฐบาล - พรรคฝ่ายค้าน ฯลฯ เป็นต้น และบางครั้งเรายังสามารถแปลงตัวแปรแบบอื่นให้เป็นตัวแปรแบบ Dichotomous ได้

ชนิดของตัวแปร เราจะแบ่งออกเป็นชนิดใหญ่ ๆ ได้ 2 ชนิด คือ

2.1.1 ตัวแปรอิสระ หรือตัวแปรต้น (Independent Variable) หมายถึงตัวแปรที่เป็นต้นเหตุ (Cause) เป็นสิ่งเร้าที่ผู้ทดลองเลือกหามา เช่น ยา บุคลิกภาพแบบเก็บตัว - แบบแสดงตัว และการสอนแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตัวแปรที่เป็นผล (Effect) จัดว่าเป็นพฤติกรรมของผู้ที่ถูกทดลองแสดงออกมาจากการถูกเร้าของตัวแปรอิสระ ดังตัวอย่างเช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คะแนนที่เป็นผลการทดสอบ เป็นต้น

2.2 การควบคุมการทดลอง

2.3 การวางแผนกำหนดการทดลองเพื่อออกมาเป็นผลเสนอต่อปวงชน เช่น การวางแผนว่าจะหาผลการทดลองออกมาได้อย่างไร จะเอาข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หรือหาค่าทางสถิติแบบใด เป็นต้น

3. ใช้ระเบียบวิธีทางสถิติ (Statistical Method) เพื่อการทำนายทดสอบความเป็นจริงตามแนวหลักวิชาสถิติกันอย่างจริง ๆ อันประกอบด้วยความรู้ทาง

3.1 การหาค่าเฉลี่ย (Mean, Mode, Median)

3.2 การหาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.3 การหาค่านัยยะแห่งความสำคัญของความแตกต่าง (Significance of Differences)

3.4 การหาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation)

3.5 การหาค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง (Coefficient of Reliability and Validity)

ทั้ง 3 วิธีการดังกล่าวมานี้ นับว่าเป็นแบบดำเนินการศึกษาหาข้อเท็จจริงทางจิตวิทยา ที่เป็นไปตามหลักการของวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง ผลจะออกมาเป็นค่าเป็นตัวเลขที่ยืนยันได้ แต่ถ้าเราจะกล่าวโดยส่วนรวมว่า การศึกษาจิตวิทยาคือการศึกษาเพื่อให้เข้าใจคน รู้จักคนได้ดีขึ้นซึ่งรวมทั้งตัวเราและบุคคลอื่น ๆ ยังมีวิธีการต่าง ๆ ที่เราใช้กันอีก อาทิเช่น

- การตรวจสอบตนเองทางจิต (Introspection)
- การสังเกต (Observation)
- การสัมภาษณ์ (Interview)
- การใช้แบบสอบถาม (Questionnair)
- การใช้มาตรวัดอื่น ๆ เช่น Rating Scale, Check List, Inventory
- การใช้แบบทดสอบ (Testing)
- การลืบประวัติ (Case History)

- การศึกษารายกรณ (Case Studey)
- การใช้เครื่องมือวัด (Tools and Apparatus)

<u>แนวความเชื่อต่าง ๆ ทางจิตวิทยา</u>

1. โครงสร้างนิยม (Structuralism) บุคคลสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ วิลเฮมล์ วุ้นด์ท (Wilhelm Wundt) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวเยอรมัน มีการศึกษาทางด้านปรัชญาและการแพทย์ เป็นผู้สร้างห้องทดลองทางจิตวิทยาเป็นครั้งแรกที่เมืองไลป์ซิก ในประเทศเยอรมัน

วุ้นด์ท ให้ความสนใจในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และจิตสำนึก (Human Conscious) โดยมีแนวความคิดหลักว่า จิต (Mind) เป็นโครงสร้างขององค์ประกอบพิเศษต่าง ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน โดยวุ้นด์ท ยืมเอาแบบของวิชาเคมีมาใช้ในวิชาจิตวิทยา นั่นคือ ส่วนประกอบของจิตนั้นมีลักษณะเป็นหน่วยเล็กที่ไม่อาจจะแบ่งแยกออกไปได้อีกแล้ว วุ้นด์ท เรียกส่วนเล็กนี้ว่า จิตธาตุ (Mental Element) ดังนั้น จิตในความหมายของวุ้นด์ท จึงประกอบด้วยจิตธาตุ เขาจำแนกจิตธาตุออกเป็น 2 ชนิด คือ

1.1 ความรู้สึก (Feeling)

1.2 การสัมผัส (Sensation)

นั่นคือ จิตธาตุความรู้สึกเมื่อรวมกับจิตธาตุการสัมผัส ภายใต้สถานการณ์แวดล้อมที่พอเหมาะ ก็จะก่อให้เกิดรูปจิตผสม เช่น ความคิด อารมณ์ ความจำ การหาเหตุผล และอื่น ๆ

วุ้นด์ทถือว่าจิตวิทยานั้นเป็นวิชามูลฐาน วิชาหลักของบรรดาศาสตร์ทั้งหลาย ปรากฏการณ์ของจิตถือว่าเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อนมาก

แนวความคิดของวุ้นด์ท มีนักจิตวิทยาท่านอื่น ๆ เห็นคล้อยตามด้วยหลายคน อาทิเช่น เอ็ดเวิด บราดฟอร์ด ทิชเนอร์ (Edward Bradford Titchner) ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความเห็นคล้ายคลึงกับวุ้นด์ท แต่ทิชเนอร์ได้เพิ่มจิตธาตุจากที่มีอยู่แล้ว 2 อย่าง รวมเป็น 3 จิตธาตุด้วยกัน ส่วนที่เขาเพิ่มขึ้นมาคือ มโนภาพ (Image)

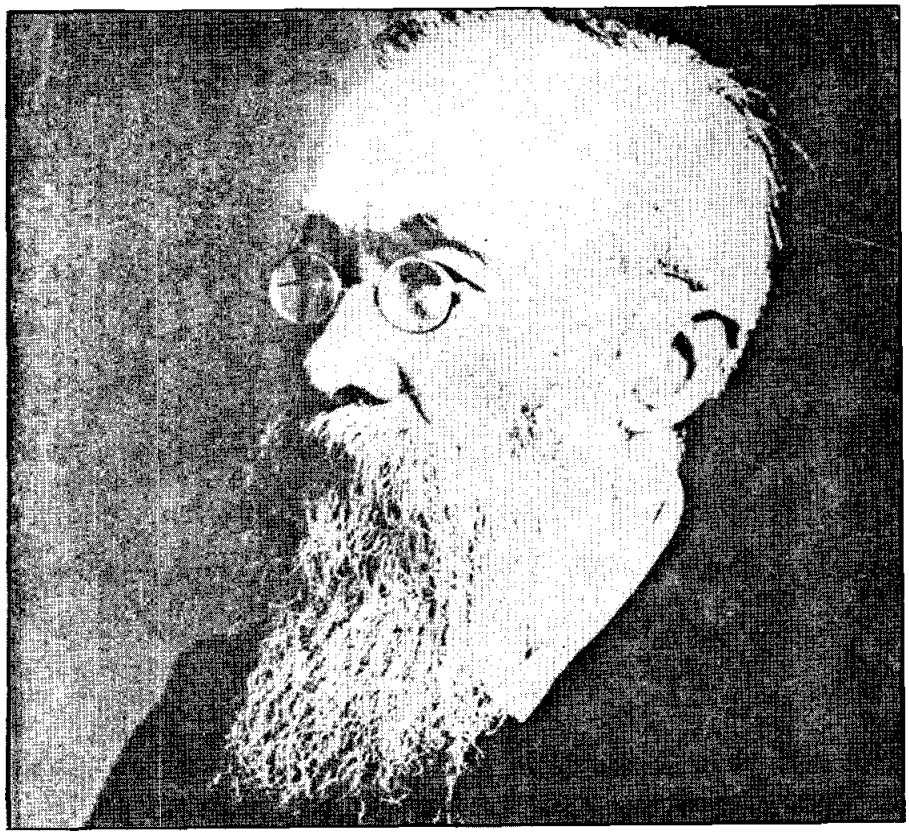

Wilhelm Wundt, 1832–1920. In 1874 Wilhelm Wundt published his *Principles of Physiological Psychology* in order to "mark out a new domain of science." In all, Wundt produced approximately 53,735 pages of research over a period of about sixty-seven years. (The Bettman Archive)

ภาพ วิลเฮม วุ้นท์

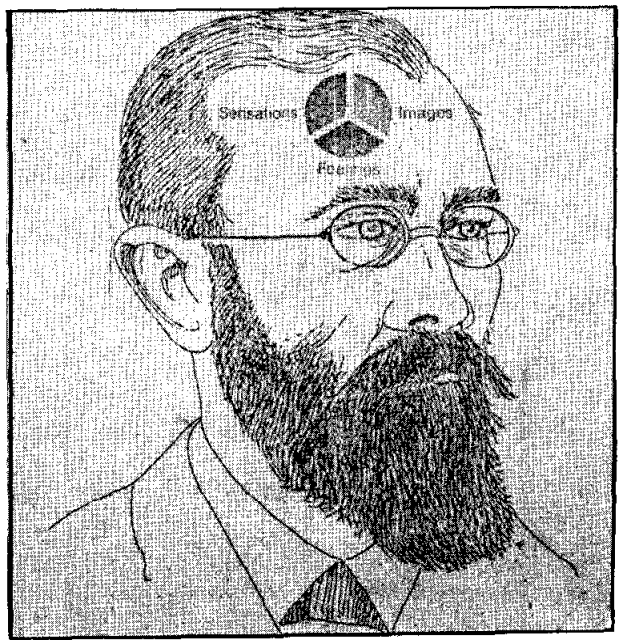

วุ้นด์ท เป็นบุคคลที่ประกอบด้วยความพากเพียร โดยอุปนิสัยส่วนตัวแล้ว เป็นคนที่ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการงาน วุ้นด์ทจึงได้ทำการตรวจสอบผลงานต่าง ๆ ของเขาอย่างละเอียดลออ จนสามารถสร้างวิธีการขึ้นมาอันหนึ่งซึ่ง เรียกว่า Introspection ซึ่งหมายถึงการสังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมของตนเอง และรายงานผลความรู้สึกหรือรายละเอียดเกี่ยวกับปฏิกริยาของตนเองต่อสิ่งที่มากระตุ้นทางประสาทสัมผัสของตนเองออกมา เพื่อสามารถจะวิเคราะห์ถึงต้นเหตุและผลของพฤติกรรมนั้น ๆ ได้ อย่างไรก็ดี การตรวจสอบจิตด้วยวิธี Introspection นั้น เคยเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในอดีต แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่อาจเชื่อถือได้ในผลที่รายงานออกมา เพราะอาจมีอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ เข้าแทรกซ้อนได้ เช่น ความลำเอียง หรือความไม่ยุติธรรม เป็นต้น

กลุ่มโครงสร้างนิยมยังมีอิทธิพลต่อแนวความคิดอยู่จนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อหลักการศึกษา ตามความเชื่อที่ว่า พฤติกรรมของร่างกาย คือการแสดงออกของจิตผสม การศึกษาจึงจัดว่าเป็นการฝึกจิต และบังคับจิตให้เป็นไปตามที่ตนและสังคมต้องการนั่นเอง

2. กลุ่มหน้าที่นิยม (Functionalism) มีผู้นำ คือ วิลเลียม เจมส์ (William James) ชาวอเมริกัน เกิดร่วมสมัยเดียวกับวุ้นด์ท แต่มีแนวความคิดที่แตกต่างไปจากวุ้นด์ทอย่างสิ้นเชิง ทั้ง ๆ ที่มีพื้นฐานการศึกษาที่คล้ายคลึงกันก็ตาม ใน ค.ศ. 1875 เจมส์ ได้ตั้งห้องปฏิบัติการทดลองทางจิตวิทยาขึ้น ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาด แต่เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ เจมส์ไม่ยอมรับหลักการของวุ้นด์ท เกี่ยวกับเรื่องจิตสำนึก (Conscious) ที่เขาอธิบายว่า จิต (Mind) มีเนื้อหาที่แน่นอน และเป็นสิ่งที่มีแบบแผนคงที่ แต่เจมส์กลับคัดค้านว่า จิตเป็นสิ่งที่มีลักษณะสร้างสรรค์ และดำเนินไปเองตามธรรมชาติ จิตอาจจะเป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาได้ หรือมันอาจจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ได้

เจมส์ มิได้ตั้งแนวความคิดทางจิตวิทยาจนเป็นสถาบันดังเช่นกลุ่มอื่น ๆ แต่แนวความคิดเห็นของเขามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อนักจิตวิทยาชาวอเมริกันรุ่นหลัง ๆ ต่อมา อันได้แก่

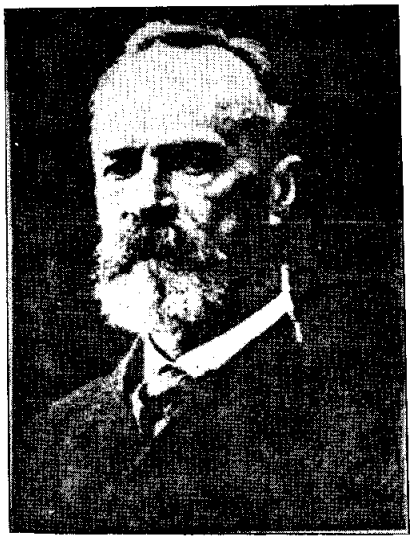

William James

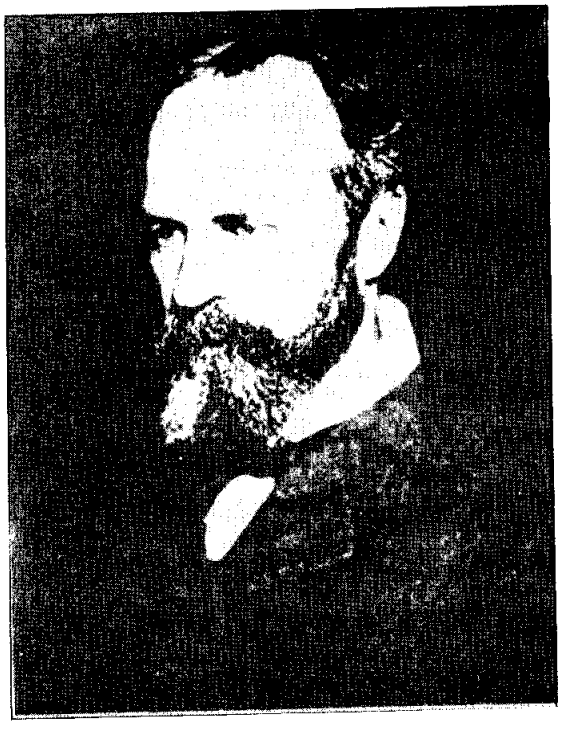

ภาพ วิลเลี่ยม เจมส์

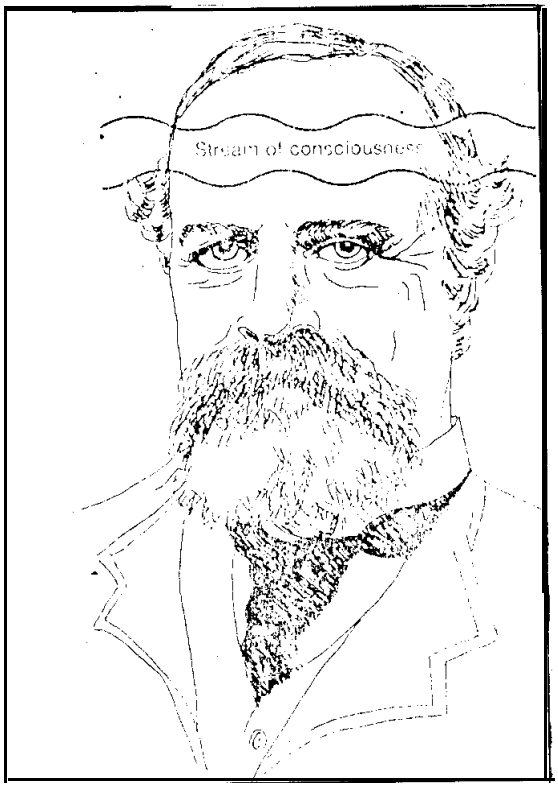

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เจมส์ อาร์ แองเจิล (James R. Angell) และ ฮาร์รี่ คาร์ (Harvey Carr)

แนวการศึกษาค้นคว้าของนักจิตวิทยากลุ่มหน้าที่นิยม (Functionalism) เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า การทำงานของจิตใจ คือเรื่องที่สำคัญที่สุดของอินทรีย์ หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือ อินทรีย์คือสิ่งที่ถูกครอบคลุมไว้ด้วยการทำงานของจิต จึงเป็นการมองจิตวิทยาในฐานะแขนงหนึ่งของชีววิทยา ซึ่งเน้นที่กระบวนการทำกิจกรรมของร่างกายในอันที่จะปรับปรุงตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมนั่นเอง จิตวิทยาจึงต้องศึกษาถึงสถานะของจิต และกระบวนการปรับตัวของจิต ตลอดจนศึกษาถึงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายประกอบด้วย เช่น สัญชาตญาณ (Instinct) ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญในการมุ่งศึกษาค้นคว้า

นอกจากนี้กลุ่มหน้าที่นิยมยังอธิบายว่า ปรากฏการณ์ทางจิต (Mental Activity) เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันระหว่างร่างกายและจิตใจ ดังนั้นวิธีสำคัญที่จะทำความเข้าใจจิตของคน จะต้องเข้าใจให้ได้ว่า จิตมีการทำงานอย่างไร มิใช่หันไปดูว่าจิตมีโครงสร้างอย่างไร และกลุ่มหน้าที่นิยมยังให้ความสำคัญในการศึกษาหน้าที่ของเรื่องต่าง ๆ เช่น พัฒนาการทางด้านร่างกาย การเรียนรู้ แรงจูงใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ เพราะเห็นว่าองค์ประกอบดังกล่าวนี้ จะมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการปรับตัวของบุคคลให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาของกลุ่มหน้าที่นิยมก็มีหลายชนิด เช่น การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม และการตรวจสอบจิต (Introspection) เป็นต้น

3. พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในเรื่องของพฤติกรรม (Behavior) ล้วน ๆ นักจิตวิทยาที่สำคัญของกลุ่มนี้คือ จอห์น บี วัตสัน (John B. Watson) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ปี 1913 เมื่อเขาได้แสดงแนวความคิดออกมาว่า สาระสำคัญต่าง ๆ ทางด้านจิตวิทยาที่ทุกกลุ่มมุ่งศึกษาค้นคว้าอยู่นั้น ยังเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาโครงสร้างของจิต การศึกษาเนื้อหาสาระของจิต หรือการศึกษาธรรมชาติของจิต สิ่งหนึ่งที่เป็นข้อเท็จจริงที่นักจิตวิทยาทุกคน

ทุกคนจะต้องทำการสังเกต และบันทึกเอาไว้ ก็คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาให้เห็น ที่เรียกว่า Overt Benavior เพราะการศึกษาถึงพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา จะทำให้จิตวิทยามีลักษณะถูกต้องและเป็นไปตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ดังคำกล่าวของวัตสัน ที่ว่า "จิตวิทยาควรจะเกี่ยวข้องเฉพาะสิ่งที่สามารถสังเกต ทดลองได้ หรือวัดได้ และสามารถนำไปวิเคราะห์ได้ ซึ่งสิ่งนี้คือพฤติกรรมที่อินทรีย์ได้แสดงออกมานั่นเอง" เขากล่าวว่า พฤติกรรมคือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) กับการตอบสนอง (Response) พฤติกรรมทุกอย่างต้องเกิดจากการเรียนรู้ (Learning) ดังนั้น นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม จึงมีแนวความคิดว่าเราควรจะเลิกพูดเรื่องจิต (Mind) กันอย่างเด็ดขาดเสียที พฤติกรรมของร่างกายมิได้ขึ้นอยู่กับจิตหรืออะไรทั้งนั้น แต่ขึ้นอยู่กับร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่าง ๆ นั่นเอง ดังนั้น พฤติกรรมจึงหมายถึงอาการกระทำหรือการแสดงของร่างกาย

ด้วยเหตุที่กลุ่มพฤติกรรมนิยมไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเลย แต่เห็นว่าสมอง ต่อม และอวัยวะภายในต่าง ๆ ของร่างกาย มีความสำคัญในการก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้น จึงทำให้มีการแตกแยกออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย โดยต่างก็เน้นความสำคัญไปคนละเรื่อง อาทิเช่น

3.1 Cerebrology เน้นการศึกษาเกี่ยวกับสมอง และระบบประสาท ผู้นำแนวความคิดของกลุ่มนี้คือ อีแวน พาฟล้อฟ (Ivan Pavlov) นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย

3.2 Reflexology เน้นการศึกษาปฏิกริยาสะท้อน และถือเป็นหลักสำคัญของการเกิดพฤติกรรม

3.3 Molecular เน้นว่าแรงขับหรือ Drive เป็นส่วนที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมซึ่ง ฮัล (Hull) เป็นผู้นำของแนวความคิดนี้

3.4 Molar Psychology เน้นว่าพฤติกรรมของร่างกายเป็นอาการกระทำของร่างกายทั้งหมด มิใช่แต่เฉพาะสมองหรือเซลล์ประสาท มีโทลแมน (Tolman) เป็นผู้นำ

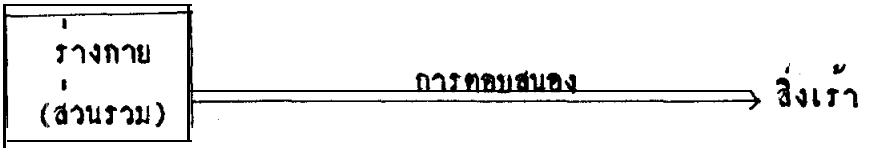

3.5 Behavioristic กลุ่มนี้มีผู้นำคือ บี. เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) ซึ่งมีแนวความคิดว่า การที่จะศึกษาเรื่องราวของการแสดงออกควรจะศึกษาได้โดยตรงที่พฤติกรรม โดยไม่จำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของสรีรวิทยาหรืออื่นใด ดังนั้นตามหลักของสกินเนอร์ พฤติกรรมเท่านั้นที่เป็นเนื้อหาของจิตวิทยาโดยแท้ มิใช่ระบบประสาทหรือสมอง

4. จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ผู้ริเริ่มแนวความคิดนี้คือ ซิกมัน ฟรอยด์ (Sigmund Freud) จิตแพทย์ชาวเวียนนา ความคิดหลักของฟรอยด์คือ จิตมีลักษณะเป็นพลังงานหรือพลังจิต พลังงานจิตนี้จะเป็นผู้ควบคุมการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกายไว้ทั้งหมด พลังอาจจะอยู่ทั้งในรูปของสภาพทั้ง จิตสำนึก (Conscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious)

พลังงานจิตนั้น ฟรอยด์เชื่อว่ามีจำนวนจำกัด จากความเชื่อในหนังสือ "หฤษฎีคงรูปของพลังงาน" ฟรอยด์ได้กล่าวไว้ว่า พลังงานจิตนั้นคงที่ ไม่มีทางที่จะทำลายลงไปหรือจะสร้างขึ้นใหม่ได้ มนุษย์เรามีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตัวเราจะต้องประกอบไปด้วยการดำเนินงานของ 3 ระบบที่สำคัญ จะขาดระบบใดระบบหนึ่งไปไม่ได้ เพราะระบบเหล่านี้พลังงานจิตเป็นผู้ควบคุมการทำงานไว้ทั้งหมด ระบบสำคัญ 3 อย่างดังกล่าวคือ

4.1 Id เป็นระบบแรก ประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่มีมาตั้งแต่กำเนิด รวมทั้งสิ่งที่เป็นสัญชาตญาณ Id เป็นแหล่งพักเก็บของพลังงานจิตที่มีอยู่ทั้งหมด ความปรารถนาจาก Id นั้น ไม่สามารถจะหาทางตอบสนองเองได้ทั้งหมด ตัวอย่างเช่น Id จะลดความเครียดด้วยการจาม หรือส่งเสียงดัง

4.2 Ego เป็นตัวการควบคุมร่างกายให้เสาะแสวงหาสิ่งที่ร่างกายประสงค์ Ego จะดำเนินไปในรูปของความจริง มิใช่การสร้างภาพอย่าง Id การทำงานของ Ego จะอยู่ในสภาพที่รับรู้สภาวะทุกอย่างตามความเป็นจริง และวางแผนที่จะแสดงพฤติกรรม เพื่อขวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ประสงค์ แต่ยืนหยัดอยู่บนรากฐานแห่งความเป็นจริงเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยการรู้จักอดทนจนกว่าจะถึงเวลาสมควรที่จะกระทำตามความต้องการ

ของแรงกระตุ้นต่าง ๆ นั่นคือ ทำหน้าที่เข้าควบคุมแรงกระตุ้นจากส่วนของ Id เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปตามหลักแห่งความเป็นจริง (Reality Principle) แทนหลักแห่งการแสวงหาความเพลิดเพลินและความสุข ซึ่งเป็นของ Id นั่นเอง

4.3 Superego หมายถึง การที่อินทรีย์ยอมรับเอาวัฒนธรรม คุณค่าของชีวิต และมาตรฐานของสังคม เข้าไปมีส่วนในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ไปของอินทรีย์ เด็กจะสร้าง Superego ขึ้นมาจากการที่ผู้ใหญ่ในสังคมสั่งสอน ซึ่งโดยทั่วไปจะอยู่ในรูปของการลงโทษและการให้รางวัล

พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของมนุษย์นั้น ฟรอยด์กล่าวว่า จะแบ่งออกได้เป็น 5 ระยะ ซึ่งตามทัศนะของฟรอยด์นั้นเน้นว่า 3 ระยะแรกมีความสำคัญที่สุด ซึ่งได้แก่

4.3.1 ขั้นปาก (Oral Stage) ตั้งแต่แรกเกิดจนอายุถึง 1 ปี ชีวิตส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการดูดนมของมารดา

4.3.2 ขั้นทวารหนัก (Anal Stage) ได้แก่ระยะ 1 - 2 ปี เด็กจะมีประสบการณ์ว่า ร่างกายต้องถ่ายของเสียออกทางทวารเป็นประจำ และการถ่ายเทออกนี้ทำให้ร่างกายได้รับความพึงพอใจ และผ่อนคลายความตึงเครียดไปด้วย การฝึกเด็กในการถ่ายอุจจาระนั้น จึงถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลด้วย

4.3.3 ขั้นอวัยวะเพศ (Phallic Stage) เริ่มเมื่ออายุ 4 - 7 ปี เป็นขั้นที่เด็กจะเกิดความพอใจอวัยวะเพศ เด็กจะต้องการความรักอย่างแนบแน่นจากบิดามารดาที่มีเพศตรงกันข้ามกับตน ปมแห่งความยุ่งยากนี้ ฟรอยด์ เรียกชื่อว่า ปมอิดิพัส หรือ Oedipus Complex